

Sygn. akt V CSK 413/12

POSTANOWIENIE

Dnia 10 lipca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Drugiego Urzędu Skarbowego
w B.

przy uczestnictwie Syndyka masy upadłości A. Polska Sp. z o.o.

w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w P.

o wpis hipoteki przymusowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 10 lipca 2013 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 27 października 2011 r.,

**oddala skargę kasacyjną i orzeka, że każdy uczestnik ponosi
koszty postępowania kasacyjnego związane ze swym udziałem
w sprawie.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 27 października 2011 r., sygn. oddalił apelację wniesioną przez uczestniczkę postępowania A. Polska Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 29 czerwca 2011 r., którym utrzymano w mocy wpis hipoteki przymusowej w łącznej kwocie 43.644,90 zł - jako zabezpieczenie wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu podatku od towarów i usług za grudzień 2010 r. z odsetkami za zwłokę, kosztami egzekucyjnymi i kosztami upomnienia, objętej tytułem wykonawczym z dnia 3 marca 2011 r. - dokonany dnia 14 czerwca 2011 r. przez referendarza sądowego na wniosek Skarbu Państwa reprezentowanego przez Naczelnika Drugiego Urzędu Skarbowego w dziale IV Księgi wieczystej nr [...], prowadzonej dla nieruchomości będącej w użytkowaniu wieczystym uczestniczki postępowania.

Podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięć sądów obu instancji była tożsama. Księga wieczysta 9, prowadzona jest dla nieruchomości będącej własnością Skarbu Państwa, która pozostaje w użytkowaniu wieczystym uczestniczki postępowania A. Polska Spółki z o.o.. Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 21 września 2009 r. ogłosił upadłość uczestniczki postępowania z możliwością zawarcia układu. Wnioskodawca w dniu 22 kwietnia 2011 r. złożył wniosek o wpis hipoteki przymusowej, do którego załączył tytuł wykonawczy z dnia 3 marca 2011 r. nr SM 5/252/11 obejmujące wierzytelność główną z tytułu podatku od towarów i usług za grudzień 2010 r. w kwocie 40.651 zł, odsetek za zwłokę naliczonych na dzień 3 marca 2011 r. w kwocie 515,10 zł, koszty egzekucyjne w kwocie 2.470 zł oraz koszty upomnienia w kwocie 8,80 zł, łącznie 43.644,90 zł. Wcześniej, tj. postanowieniem z dnia 20 kwietnia 2011 r. Sąd Rejonowy zmienił postanowienie o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu na postanowienie o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłej. Odpis powyższego postanowienia został złożony przez uczestniczkę postępowania jako załącznik do skargi na wpis dokonany przez referendarza sądowego. Sąd Okręgowy podzielił stanowisko sądu pierwszej instancji, że art. 81 ustawy z dnia 28

lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst Dz. U. z 2012 r., poz. 1112, ze zm.; dalej jako: p.u.n.), przewidujący zakaz obciążania składników masy upadłości hipoteką, dotyczy wyłącznie zabezpieczenia wierzytelności powstałych przed ogłoszeniem upadłości. Zdaniem Sądu odwoławczego istota problemu dotyczy tego, czy na podstawie tytułu wykonawczego, obejmującego wierzytelność powstałą po ogłoszeniu upadłości, można dokonać wpisu hipoteki przymusowej bez zgody rady wierzycieli (sędziego komisarza). Stwierdził brak podstaw do zastosowania art. 206 p.u.n., wskazującego czynności prawne syndyka, nadzorcy sądowego, zarządcy czy upadłego, które nie mogą być dokonywane bez zgody rady wierzycieli, a jeśli jej nie ustanowiono odpowiednio bez zgody sędziego - komisarza (art. 213 p.u.n.). Uznał, że wymaga jej m.in. obciążenie majątku upadłego (nieruchomości wchodzącej w skład masy upadłości) ograniczonym prawem rzeczowym w postaci hipoteki umownej (art. 206 ust. 1 pkt 4 p.u.n.), ale nie hipoteki przymusowej powstałej z mocy prawa lub na skutek jednostronnej czynności wierzyciela. Sąd zwrócił uwagę na ograniczony zakres kognicji sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym wskazując, że przedmiot i podstawy wpisu hipoteki przymusowej zostały uregulowane w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 707, dalej jako: u.k.w.h.). Za bezzasadne uznał zarzuty apelacyjne, dotyczące naruszenia art. 92 ust. 1, 118, 230, 336, 345 p.u.n., przyjmując, że regulują one jedynie postępowanie upadłościowe co do zaspakajania odsetek od wierzytelności względem upadłego za okres do dnia ogłoszenia upadłości, skutki zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z postępowania z możliwością zawarcia układu na postępowanie obejmujące likwidację majątku upadłego, pojęcie kosztów postępowania upadłościowego, kolejność zaspokojeniu z funduszków masy upadłości, oraz sposób zaspokojenia wierzycieli, których wierzytelności były zabezpieczone hipoteką, zatem nie odnoszą się do postępowania wieczystoksięgowego. Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu syndyka, że odsetki i koszty postępowania nie mogą być zabezpieczone hipoteką przymusową stwierdzając, że zgodnie z art. 69 u.k.w.h. hipoteka zabezpiecza mieszczące się w sumie hipoteki roszczenia o odsetki, przyznane koszty postępowania, jak również inne roszczenia o świadczenia uboczne, jeżeli zostały wymienione

w dokumencie stanowiącym podstawę wpisu. Z tych względów przyjął, że złożony tytuł wykonawczy stanowił wystarczającą podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika (art.109 u.k.w.h.).

Uczestnik postępowania wniósł skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego, opartą na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), w której zarzuciła naruszenie art. 81 ust. 1 oraz art. 206 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 213 p.u.n., a w konsekwencji art. 92 ust. 1 i 2 w zw. z art. 118 i art. 342 ust. 1 p.u.n. oraz naruszenie art. 342 ust. 1, 344, i 345 p.u.n. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, ewentualnie o orzeczenie co do istoty sprawy przez uchylenie wpisu hipoteki przymusowej, oddalenie wniosku i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Wnioskodawca, zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył:

Skarga kasacyjna wskazuje jedynie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) dotyczące przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze, pomijając przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece oraz nie podnosi naruszeń prawa procesowego (art. 398³ § 1 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w zakresie postępowania wieczystoksięgowego (art. 626¹ i nast. k.p.c.). Zgodnie z art. 398¹³ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, z tym że w granicach zaskarżenia bierze pod rozwagę nieważność postępowania. Powyższe związanie powoduje, że spod oceny Sądu Najwyższego uchyla się zarówno podstawa faktyczna rozstrzygnięcia jak i niewskazane wprost w skardze kasacyjnej kwestie materialno-prawne. Niemniej stwierdzić trzeba, że orzeczenie sądu odwoławczego zapadło w postępowaniu nieprocesowym o wpis w księdze wieczystej, którego istotą jest ograniczony zakres kognicji sądu obejmującej, przy rozpoznawaniu

wniosku, jedynie badanie jego treści i formy, dołączonych dokumentów oraz treści księgi wieczystej. Dokument stanowiący podstawę wpisu musi być nie tylko formalnie prawidłowy ale i zawierać treść uzasadniającą przyjęcie, że powstało, uległo modyfikacji lub ustało prawo podlegające ujawnieniu w księdze wieczystej. Sąd nie ustala stanu faktycznego, nie rozstrzyga sporu o prawo i nie bada, czy stan prawny po dokonaniu wpisu będzie zgodny ze stanem rzeczywistym jednak, zgodnie z zasadą legalizmu obowiązującą także w tym postępowaniu, ocenia czy wpis będzie dokonany zgodnie z prawem. Za przyjęciem, że żadna kwestia sporna nie powinna być przedmiotem badania w charakterze przesłanki ani objęta treścią rozstrzygnięcia opowiedział się Sąd Najwyższy m.in. w orzeczeniach z dnia 6 grudnia 1999 r. III CKN 892/99; z dnia 19 marca 2003 r., I CKN 152/01, OSNC 2004, nr 6, poz. 94; z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 109/01, niepubl.; z dnia 29 listopada 2005 r., III CK 285/05, niepubl.; z dnia 4 września 2008 r., IV CSK 200/08, niepubl.; z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 4/09, niepubl.; z dnia 19 lutego 2010 r., II CSK 4/09, niepubl.; z dnia 23 lutego 2011 r., V CSK 235/10, niepubl.; z dnia 20 października 2011 r., II CSK 322/10, niepubl.; z dnia 25 kwietnia 2012 r., II CSK 461/11, OSNC 2012, nr 1, poz 8. Konsekwentnie podstawą wpisu mogą być jedynie dokumenty złożone przy wniosku o wpis i niedopuszczalne jest uwzględnianie okoliczności znanych sądowi z urzędu (por. uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 16 grudnia 2009 r., III CZP 80/09, OSNC 2010, nr 6, poz. 84; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011r., III CSK 322/10, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2011 r., I CSK 367/10, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego (7) z dnia 16 listopada 2011 r., II CSK 538/10 niepubl.).

W myśl art. 109 ust. 1 i 2 u.k.w.h. wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, na podstawie tego tytułu może uzyskać hipotekę przymusową na wszystkich nieruchomościach dłużnika, z tym, że jeżeli nieruchomość jest własnością Skarbu Państwa hipoteka przymusowa może być ustanowiona jedynie w wypadkach przewidzianych w przepisach ustawowych. W odniesieniu do zobowiązań podatkowych, zaległości podatkowych w podatkach stanowiących dochód Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz odsetek

za zwłokę od tych należności na ustanowienie hipoteki przymusowej na użytkowaniu wieczystym wraz z budynkami i urządzeniami na użytkowanym gruncie, stanowiącym własność użytkownika wieczystego, zezwala art. 34 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (jedn. tekst Dz. U. z 2012 r., poz. 749 ze zm.). Art. 35 cyt. ustawy stwierdza, że wskazana hipoteka powstaje przez dokonanie wpisu do księgi wieczystej na wniosek organu podatkowego w oparciu o oznaczone dokumenty (wpis konstytutywny). W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie utrwalony jest pogląd, że ustanowienie hipoteki przymusowej nie jest sposobem egzekucji, tylko środkiem zabezpieczenia wykonania zobowiązania (należności) oraz że, z uwagi na ograniczony zakres kognicji sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym, badanie podstaw dokonania wpisu hipoteki przymusowej na podstawie tytułu wykonawczego powinno być ograniczone do oceny zasadności wniosku, spełnienia przez wskazany tytuł przesłanek wynikających ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst Dz. U. z 2005 r., Nr 229, poz. 1954 ze zm.) i treści księgi wieczystej. Z tych względów nie jest dopuszczalne badanie treści decyzji, prawidłowości prowadzenia postępowania administracyjnego i faktu wszczęcia postępowania egzekucyjnego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2011 r., IV CSK 392/10, M. Prawn. 2013, nr 6; z dnia 5 października 2011 r., IV CSK 606/10, niepubl.). Podkreślić należy utrwalony pogląd judykatury, że ustanowiony w celu ochrony masy upadłości art. 81 u.p.n. jest przepisem szczególnym wobec art. 29 u.k.w.h., co oznacza, że jako datę wpisu należy przyjąć datę jego faktycznego dokonania a nie złożenia wniosku o wpis (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2011 r., V CSK 220/10, niepubl., podzielające stanowisko wyrażone na tle poprzedniego stanu prawnego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1994 r., III CZP 4/94, OSNCP 1994, nr 9, poz. 170).

Istota problemu, przedstawionego w skardze kasacyjnej, dotyczy dopuszczalności wpisu hipoteki przymusowej - na podstawie tytułu wykonawczego obejmującego należności podatkowe (i związane z nimi należności uboczne), powstałe w związku z działalnością gospodarczą upadłego prowadzoną przez niego po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, już po zmianie sposobu prowadzenia postępowania na upadłość obejmującą likwidację majątku

(art. 81 p.u.n.) - oraz ewentualnej niezbędności uzyskania zezwolenia sędziego komisarza, wykonującego czynności zastrzeżone dla rady wierzycieli, jeżeli nie została ona ustanowiona (art. 206 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 213 ust. 1 p.u.n.).

Przepisy prawa upadłościowego i naprawczego nie przewidują wprost zakazu obciążania nieruchomości upadłego hipoteką, w tym hipoteką przymusową, w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej po ogłoszeniu upadłości. Rozważyć zatem należy, czy wynika on pośrednio z innych przepisów ustawy lub z istoty postępowania upadłościowego. Zakres tej analizy wyznaczają granice problemu występującego w sprawie i podstaw skargi kasacyjnej. Zagadnienie dotyczące wpisu hipoteki przymusowej po ogłoszeniu upadłości dłużnika, na nieruchomości stanowiącej jego własność, w odniesieniu do poprzedniego stanu prawnego, było przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1994 r. (III CZP 4/94, OSNC 1994, nr 9, poz. 170). Zestawiając przepis art. 27 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (jedn. tekst Dz. U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.) i art. 29 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. Nr 19, poz. 147 ze zm.) Sąd Najwyższy przyjął, że nie występuje zbieg norm, gdyż przepisy te pozostają w relacji *lex specialis* - *lex generalis*, a ustawodawca w art. 24-26 prawa upadłościowego dał wyraźne pierwszeństwo tej ustawie. Odwołując się do brzmienia art. 27 prawa upadłościowego, stwierdzającego, że po ogłoszeniu upadłości żaden wierzyciel nie może uzyskać przeciwko upadłemu prawa zastawu, ani wpisu do księgi wieczystej lub wpisu w rejestrze celem zabezpieczenia wierzytelności, chociażby powstała ona przed ogłoszeniem upadłości, oraz do funkcji jurydycznej tego przepisu polegającej na zamrożeniu reszty majątku upadłego uznał, że po ogłoszeniu upadłości dłużnika nie jest dopuszczalne wpisanie hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej jego własność, nawet gdyby wniosek o wpis został złożony przed ogłoszeniem upadłości. Stanowisko to podzielił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 kwietnia 1994 r. (III CZP 56/94, OSNCP 1994, nr 11, poz. 216), dopuszczając jednocześnie dokonanie wpisu hipoteki ustawowej zabezpieczającej wierzytelności Skarbu Państwa powstałe z tytułu zaległości podatkowych, dywidendy i należności ubocznych, oraz w postanowieniu z dnia 10 listopada 2005 r. (V CK 82/05,

niepubl.). W innych judykatach uznał zaś za uzasadnione jednolite traktowanie ograniczeń w zakresie uzyskiwania hipotek przymusowych w stosunku do dłużnika upadłego i dłużnika, co do którego otwarto postępowanie układowe na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. o postępowaniu układowym (Dz. U. Nr 93, poz. 836 ze zm.), i stwierdził, że także na jego nieruchomościach nie można uzyskać hipoteki przymusowej w rozumieniu art. 29 § 2 i art. 4 § 1 pkt 6 wskazanego rozporządzenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2004 r., III CK 338/02, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., IV CK 410/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 13). Istnieje wątpliwość, czy stanowisko powyższe zachowuje aktualność po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, w szczególności w związku z nowelizacją art. 81, dokonaną ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. Nr 53, poz. 434). W brzmieniu obowiązującym do dnia 2 maja 2009 r. powołany przepis, odnoszący się zarówno do upadłości układowej jak i likwidacyjnej, stwierdzał w ust. 1 - że po ogłoszeniu upadłości nie można obciążyć składników masy upadłości prawem zastawu, zastawu rejestrowego i zastawu skarbowego ani dokonać wpisu w księdze wieczystej lub rejestrze dotyczącego tych składników celem zabezpieczenia wierzytelności, chociażby powstała ona przed ogłoszeniem upadłości, w ust. 2 - że przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli ogłoszono upadłość z możliwością zawarcia układu i pozostawiono upadłemu prawo zarządu całością lub częścią majątku, a nadzorca sądowy wyraził zgodę na obciążenie majątku upadłego, oraz gdy zarząd masą upadłości sprawuje zarządca, a na obciążenie składników mienia wchodzącego w skład masy upadłości zgodę wyraziła rada wierzycieli, a w ust. 3 - że przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli wniosek o wpis hipoteki został złożony w sądzie w ciągu sześciu miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Obecnie przepis art. 81 p.u.n. stanowi w ust. 1 - że po ogłoszeniu upadłości nie można obciążyć składników masy upadłości hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości, a w ust. 2 - że przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli wniosek o wpis

hipoteki został złożony w sądzie co najmniej na sześć miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Omawiany przepis odnosi się zarówno do hipoteki umownej jak i przymusowej bez względu na jej podstawę. Wpis w księdze wieczystej lub rejestrze, dokonany z naruszeniem art. 81 p.u.n., podlega wykreśleniu z urzędu, przy czym podstawą wykreślenia jest postanowienie sędziego komisarza stwierdzające niedopuszczalność wpisu (art. 82 p.u.n.). Założenie racjonalności ustawodawcy nie pozwala na przyjęcie, że norma prawna objęta tym przepisem - mimo dokonanej z dniem 2 maja 2009 r. zmiany dotychczasowego brzmienia dyspozycji art. 81 ust.1 prawa upadłościowego i naprawczego, powtórzonej w zasadniczej części za art. 27 prawa upadłościowego (*choćby powstała ona przed ogłoszeniem upadłości*), obecnie zastąpionej zakazem obciążania składników masy upadłości *w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości* (z zastrzeżeniem dotyczącym terminu), usunięcia dotychczasowego wyjątku z ust. 2 - ma nadal taką samą treść i pozwala na przyjęcie ustawowego zakazu ustanawiania hipoteki dotyczącej wierzytelności powstałej po ogłoszeniu upadłości, w tym hipoteki przymusowej. O tym, że celem regulacji zawartej w przepisie art. 81 p.u.n. jest jedynie niedopuszczenie do pomniejszenia majątku upadłego, w następstwie działań podejmowanych bezpośrednio przed ogłoszeniem upadłości, świadczy także ta jego część, która wskazuje termin powstania wierzytelności i zastrzeżenie wyjątku dla wniosków o wpis złożonych co najmniej sześć miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Wyprzedzająco wskazać należy, że w judykaturze przyjęto - w związku z połączeniem w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze przepisów dotyczących upadłości układowej i likwidacyjnej oraz wprowadzeniem możliwości dwukierunkowej zmiany postanowień wydanych w tym przedmiocie (art. 16 i art. 17 p.u.n.), z zastrzeżeniem ograniczeń przedmiotowych zawartych w art. 118 p.u.n. - że, mimo wskazanej zmiany merytorycznej treści postanowienia, ogłoszenie upadłości następuje jeden raz (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2012 r., V CSK 95/11, niepubl.). Oznacza to, że wierzytelnością powstałą przed ogłoszeniem upadłości w rozumieniu przepisu art. 81 ust. 1 p.u.n. w aktualnym brzmieniu nie jest wierzytelność wynikająca z działalności gospodarczej, prowadzonej przez upadłego

po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, mimo zmiany sposobu prowadzenia postępowania na upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego.

Obecna treść przepisu art. 81 ust. 1 p.u.n., zakazującego jedynie obciążenia składników masy upadłości hipoteką w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości (z wyjątkiem zastrzeżonym w ust. 2), z uwagi na rodzaj i zakres wskazanych zmian, nie uzasadnia także wnioskowania z zastosowaniem reguł opartych na konsekwencji ocen prawodawcy (*a fortiori*) tu: dotyczącej wnioskowania z zakazu mniejszego na większy (*a minori ad minus*) i odpowiednio przyjęcia, że obejmuje ono również obciążenia hipoteką w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej po ogłoszeniu upadłości. Nie stanowi dostatecznej podstawy dla jego wprowadzenia także pogląd o całościowym „zamrożeniu majątku upadłego”, do którego odwoływał się Sąd Najwyższy w cyt. uchwale z dnia 18 lutego 1994 r., III CZP 4/94. Naczelna zasada postępowania upadłościowego, polegająca na prowadzeniu postępowania upadłościowego tak, aby roszczenia wierzycieli mogły zostać zaspokojone w jak najwyższym stopniu, a jeśli racjonalne względy na to pozwolą - dotychczasowe przedsiębiorstwo dłużnika zostało zachowane (art. 2 p.u.n.) może być realizowana przy zastosowaniu pozostałych jej przepisów. Korespondują z nią rozwiązania prawa upadłościowego i naprawczego przyjęte w art. 77 - 79 u.p.n. (nieważność czynności dokonanych przez upadłego pozbawionego prawa zarządu podlegających ujawnieniu w księdze wieczystej), w art. 82 u.p.n. (postanowienie sędziego komisarza stanowiące podstawę wykreślenia z księgi wieczystej hipoteki wpisanej z naruszeniem art. 81 p.u.n.), oraz zastrzeżona w art. 206 p.u.n. możliwość obciążenia przez upadłego lub zarządcę składników masy hipoteką w wypadku bezzwłoczności i do kwoty nie przekraczającej dziesięciu tysięcy złotych samodzielnie przez syndyka (nadzorcę sądowego, zarządcę), a powyżej tej kwoty za zezwoleniem rady wierzycieli/sędziego komisarza.

Powstaje zatem kolejna wątpliwość, czy w ogóle po ogłoszeniu upadłości nieruchomość upadłego, wchodząca w skład masy upadłości, może być obciążona hipoteką przymusową zabezpieczającą wierzytelności publicznoprawne, wynikające z tytułów określonych w ordynacji podatkowej. W aktualnym stanie prawnym brak podstaw do wywiedzenia takiego zakazu wprost lub pośrednio z prawa

upadłościowego i naprawczego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy Ordynacja podatkowa. Za dopuszczalnością obciążenia przemawia prowadzenie w toku postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu działalności gospodarczej, skutkującej powstawaniem wierzytelności zarówno cywilnoprawnych jak i publicznoprawnych. Wskazane należności publicznoprawne (podatkowe) kwalifikowane są w orzecznictwie jako koszty postępowania upadłościowego w rozumieniu art. 230 ust. 3 pkt 4 u.p.n. w brzmieniu obowiązującym do dnia 2 maja 2009 r., następnie wydatki niezbędne dla osiągnięcia celu postępowania, wchodzące w skład kosztów postępowania upadłościowego w rozumieniu art. 230 ust. 1 i 2 u.p.n. (por. wyrok z dnia 21 maja 2002 r., III RN 67/01, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2006 r., III CZP 34/06, OSNC 2007, nr 4, poz. 50; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 73/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 65). Należności te, jako zobowiązania do masy upadłości, w toku upadłości układowej nie są obejmowane układem, a w toku upadłości likwidacyjnej nie podlegają wpisowi na listę wierzytelności i, jakkolwiek powinny być zaspakajane z bieżąco uzyskiwanych sum, nie zawsze jest to możliwe. Wprawdzie konsekwencją tego zaliczenia jest i tak uprzywilejowanie wynikające z uwzględnienia w kategorii pierwszej (art. 342 ust. 1 pkt 1 u.p.n.) ale, skoro wierzytelności związane z czynnościami prawnymi podejmowanymi po ogłoszeniu upadłości mogą uzyskać zabezpieczenie w postaci hipoteki umownej, brak podstaw do przyjęcia, że możliwość taka wyłączona jest co do należności publicznoprawnych i odpowiednio hipoteki przymusowej. Zauważyć należy, że wierzytelności zabezpieczone hipoteką korzystają, na tzw. zasadzie odrębności, z pierwszeństwa zaspokojenia z sumy uzyskanej z likwidacji obciążonej nieruchomości (art. 345 – 346 p.u.n.), lecz nie ma to znaczenia dla zaliczenia do kategorii należności w oparciu o art. 342 p.u.n.

Nie zasługuje zatem na akceptację podstawa kasacyjna w części zarzucającej naruszenie art. 81 ust. 1 u.p.n. poprzez przyjęcie, w następstwie błędnej wykładni, że przepis ten nie zawiera zakazu obciążania składników masy upadłości hipoteką w celu zabezpieczenia wierzytelności, stwierdzonej tytułem wykonawczym określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, powstałej po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu także po zmianie sposobu

prowadzenia postępowania upadłościowego na postępowanie obejmujące likwidację majątku upadłego.

Negatywna ocena wskazanej podstawy oznacza konieczność odniesienia się do kolejnego zarzutu dotyczącego naruszenia art. 206 ust. 1 pkt 4 u.p.n. w zw. z art. 213 ust. 1 u.p.n. poprzez wadliwą wykładnię, a w następstwie bezpodstawną odmowę jego zastosowania. Pierwszy z powyższych przepisów stanowi, że w postępowaniu obejmującym likwidację majątku upadłego zezwolenia rady wierzycieli wymagają czynności polegające na obciążeniu majątku upadłego ograniczonymi prawami rzeczowymi, drugi jest przepisem kompetencyjnym. Wykładnia językowa i systemowa wskazanego przepisu nie budzi wątpliwości co do powiązania pojęć „czynności” (ust. 1 *in princ.*) oraz „zaciąganie pożyczek lub kredytów oraz obciążenie ograniczonymi prawami rzeczowymi” (ust. 1 pkt 4). Koniunkcja zawarta w ust. 1 pkt 4 dodatkowo nakazuje przyjąć, że obciążanie jest funkcjonalnie związane z zaciąganiem zobowiązań w oparciu o kwalifikowane czynności prawne (umowy pożyczki i kredytu), których zabezpieczeniu służy hipoteka umowna. Zauważyć należy że, zgodnie z art. 206 ust. 1¹ u.p.n., w postępowaniu z możliwością zawarcia układu wymóg udzielenia przez radę wierzycieli zezwolenia na obciążenie przez upadłego lub zarządcę hipoteką składników masy upadłości może dotyczyć jedynie zabezpieczenia wierzytelności nieobjętej układem. Konsekwentnie brak podstaw do przyjęcia, że w oparciu o art. 206 ust. 1 pkt 4 u.p.n. zezwolenia rady wierzycieli/sędziego komisarza wymagają wnioski Skarbu Państwa o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej w oparciu o tytuł egzekucyjny, obejmujący koszty postępowania upadłościowego.

Odnośnie do zarzutów dotyczących zakresu należności zabezpieczonej hipoteką przymusową przytoczyć należy judykaty wskazujące, że ograniczenie odpowiedzialności dłużnika hipotecznego z tytułu odsetek powinno być zastrzeżone w treści tytułu egzekucyjnego (por. wyrok z dnia 14 lutego 2008 r., II CSK 525/07, OSNC 2009, nr 4, poz. 61) oraz, że zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego przy wpisie hipoteki przymusowej na podstawie tytułu wykonawczego, obejmującego należności podatkowe, wyznacza art. 35 § 1 i § 2 pkt 2 ordynacji podatkowej w związku z art. 27 § 1 cyt. ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2004 r.,

IV CSK 392/10, M. Prawn. 2013 r., nr 6). Przepisy te nie zostały powołane przez skarżącego w ramach podstawy kasacyjnej, co skutkuje bezskutecznością zarzutów dotyczących zakresu zabezpieczenia, ograniczonych tylko do powołania art. 92 ust. 1 i 2 w zw. z art. 118, art. 342 ust. 1, art. 344 i art. 345 p.u.n.

Z tych względów, wobec nieuzasadnionych podstaw skargi kasacyjnej, Sąd Najwyższy orzekł jak w postanowieniu (art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono zgodnie z art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.